ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 15ης Απριλίου 2010 *

Στην υπόθεση C-518/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το tribunal de grande instance de Paris (Γαλλία) με απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Νοεμβρίου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Fundación Gala-Salvador Dalí,

Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP)

κατά

Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (ADAGP),

Juan-Leonardo Bonet Domenech,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

Eulalia-María Bas Dalí,

María del Carmen Domenech Biosca,

Antonio Domenech Biosca,

Ana-María Busquets Bonet,

Mónica Busquets Bonet,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, πρόεδρο τμήματος, R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, J. Malenovský (εισηγητή) και D. Šváby, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston
γραμματέας: N. Nanchev, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 12ης Νοεμβρίου 2009,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— το Fundación Gala-Salvador Dalí και Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP), εκπροσωπούμενο από τον P.-F. Veil, avocat,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και την B. Beaupère-Manokha,

— η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Muñoz Pérez,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από την W. Ferrante, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον H. Krämer και την C. Vrignon,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 17ης Δεκεμβρίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 6, παράγραφος 1, και 8, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2001/84/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτότυπου έργου τέχνης (ΕΕ L 272, σ. 32).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο εκδικάσεως διαφοράς μεταξύ, αφενός, του Fundación Gala-Salvador Dalí και της Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (στο εξής: VEGAP) και, αφετέρου, της Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (στο εξής: ADAGP), καθώς και των Bonet Domenech, Bas Dalí, Domenech Biosca, Domenech Biosca, Ana-María Busquets Bonet και Mónica Busquets Bonet, μελών της οικογένειας του ζωγράφου Salvador Dalí, με αντικείμενο την είσπραξη ποσών που αντιστοιχούν στα δικαιώματα παρακολουθήσεως επί των πωλήσεων των έργων του.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 2001/84

3 Η τρίτη και η τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2001/84 προβλέπουν τα εξής:

«(3) Στόχος του δικαιώματος παρακολούθησης είναι να εξασφαλίσει στους δημιουργούς έργων εικαστικών τεχνών μερίδιο στην οικονομική επιτυχία των πρωτοτύπων έργων τους. Το δικαίωμα αυτό αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ αφενός της οικονομικής κατάστασης των δημιουργών των έργων εικαστικών τεχνών και αφετέρου εκείνης των άλλων δημιουργών που επωφελούνται από τις διαδοχικές εκμεταλλεύσεις των έργων τους.

(4) Το δικαίωμα παρακολούθησης αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και συνιστά ουσιαστικό προνόμιο για τους δημιουργούς. Η επιβολή ενός τέτοιου δικαιώματος στο σύνολο των κρατών μελών ανταποκρίνεται στην αναγκαιότητα να διασφαλισθεί ένα επαρκές και ομοιόμορφο επίπεδο προστασίας για τους καλλιτέχνες.»

4 Κατά την ένατη και τη δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής:

«(9) Το δικαίωμα παρακολούθησης προβλέπεται σήμερα από την εθνική νομοθεσία των περισσότερων κρατών μελών. Η νομοθεσία αυτή, εφόσον υφίσταται, παρουσιάζει ορισμένες διαφορές ιδίως ως προς τα έργα τα οποία καλύπτει, τους δικαιούχους ποσοστών, τον εφαρμοζόμενο συντελεστή, τις πράξεις που αφορά το δικαίωμα καθώς και τη βάση υπολογισμού. Η εφαρμογή ή η μη εφαρμογή του εν λόγω δικαιώματος έχει σημαντικές επιπτώσεις στους όρους ανταγωνισμού στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, στον βαθμό που η ύπαρξη ή μη υποχρέωσης

πληρωμής απορρέουσας από το δικαίωμα παρακολούθησης αποτελεί στοιχείο το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη από οποιονδήποτε επιθυμεί να πωλήσει έργο τέχνης. Το εν λόγω δικαίωμα αποτελεί έτσι παράγοντα στρεβλώσεων του ανταγωνισμού καθώς και μετατόπισης των πωλήσεων μέσα στην Κοινότητα.

(10) Οι εν λόγω διαφορές ως προς την ύπαρξη και την εφαρμογή του δικαιώματος παρακολούθησης από τα κράτη μέλη έχουν άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς έργων τέχνης όπως προβλέπεται στο άρθρο 14 της Συνθήκης. Σε μια τέτοια κατάσταση, το άρθρο 95 της Συνθήκης αποτελεί την κατάλληλη νομική βάση.»

5 Η δέκατη τρίτη, η δέκατη τέταρτη, η δέκατη πέμπτη και η δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη της ίδιας οδηγίας έχουν ως εξής:

«(13) Θα πρέπει να καταργηθούν οι υπάρχουσες διαφορές στη νομοθεσία που έχουν στρεβλωτικές επιπτώσεις στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και να αποτραπεί η εμφάνιση νέων αναλόγων διαφορών. Δεν υπάρχει λόγος να εξαλειφθούν ή να παρεμποδισθούν οι διαφορές που δεν αναμένεται να επηρεάσουν τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

(14) Προϋπόθεση για την ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς είναι να μην υπάρχουν στρεβλώσεις των όρων του ανταγωνισμού. Η ύπαρξη διαφορών μεταξύ των εθνικών διατάξεων σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού δημιουργεί στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και μετατόπιση των πωλήσεων μέσα στην Κοινότητα και συνεπάγεται άνιση μεταχείριση των καλλιτεχνών ανάλογα με τον τόπο πώλησης των έργων τους. Συνεπώς, το ζήτημα έχει διεθνικές πλευρές, οι οποίες δεν μπορούν να ρυθμισθούν ικανοποιητικά με τη δράση των κρατών μελών. Η ανυπαρξία κοινοτικής δράσης θα

ήταν αντίθετη προς την απαίτηση της Συνθήκης σχετικά με τη διόρθωση των ανισοτήτων του ανταγωνισμού και της άνισης μεταχείρισης.

(15) Λόγω των σημαντικών διαφορών μεταξύ των εθνικών διατάξεων, είναι αναγκαίο να θεσπισθούν μέτρα εναρμόνισης προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι διαφορές μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών στους τομείς όπου ενδέχεται να δημιουργηθούν ή να διατηρηθούν στρεβλώσεις των όρων ανταγωνισμού. Εντούτοις, δεν είναι απαραίτητο να εναρμονισθούν όλες οι διατάξεις των κρατών μελών σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού· προκειμένου δε να αφεθεί στα κράτη μέλη ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο πεδίο λήψης αποφάσεων, η εναρμόνιση αρκεί να περιορισθεί σε εκείνες τις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου που έχουν την αμεσότερη επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

(16) Κατόπιν τούτου, η οδηγία στο σύνολό της είναι σύμφωνη με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας του άρθρου 5 της Συνθήκης.»

6 Η εικοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2001/84 προβλέπει τα κάτωθι:

«Πρέπει να καθορισθούν οι δικαιούχοι των ποσοστών, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας. Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να υπάρξει παρέμβαση μέσω της παρούσας οδηγίας στον τομέα του κληρονομικού δικαίου των κρατών μελών. Πάντως, οι δικαιοδόχοι του δημιουργού πρέπει να μπορούν να ασκούν πλήρως το δικαίωμα παρακολούθησης μετά το θάνατό του, τουλάχιστον μετά το πέρας της προαναφερόμενης μεταβατικής περιόδου.»

7 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο του δικαιώματος παρακολούθησης», ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη προβλέπουν υπέρ του δημιουργού πρωτότυπου έργου τέχνης δικαίωμα παρακολούθησης το οποίο ορίζεται ως το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα, από το οποίο δεν χωρεί παραίτηση ούτε εκ των προτέρων, είσπραξης ενός ποσοστού επί του τιμήματος κάθε μεταπώλησης του εν λόγω έργου, μετά την πρώτη μεταβίβασή του εκ μέρους του δημιουργού.»

8 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας, το οποίο τιτλοφορείται «Δικαιούχοι των ποσοστών», έχει ως εξής:

«Το προβλεπόμενο στο άρθρο 1 ποσοστό καταβάλλεται στο δημιουργό του έργου και, με την επιφύλαξη του άρθρου 8, παράγραφος 2, μετά το θάνατό του στους δικαιοδόχους του.»

9 Το άρθρο 8, παράγραφοι 1 έως 3, της εν λόγω οδηγίας, υπό τον τίτλο «Διάρκεια προστασίας του δικαιώματος παρακολούθησης», προβλέπει ότι:

«1. Η διάρκεια προστασίας του δικαιώματος παρακολούθησης είναι αντίστοιχη με εκείνη που προβλέπεται στο άρθρο 1 της οδηγίας 93/98/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1993, για την εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων (ΕΕ L 290, σ. 9), κατά το οποίο τα δικαιώματα ενός δημιουργού λογοτεχνικού ή καλλιτεχνικού έργου κατά την έννοια του άρθρου 2 της Σύμβασης της Βέρνης προστατεύονται καθόλη τη διάρκεια της ζωής του δημιουργού και εβδομήντα έτη μετά τον θάνατό του.

2. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, τα κράτη μέλη που δεν εφαρμόζουν το δικαίωμα παρακολούθησης κατά την ημερομηνία έναρξης ισχύος που αναφέρεται στο άρθρο 13 δεν υποχρεούνται, για μια περίοδο η οποία λήγει την 1η Ιανουαρίου 2010 το αργότερο, να εφαρμόζουν το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ των δικαιοδόχων του δημιουργού μετά το θάνατό του.

3. Ένα κράτος μέλος στο οποίο εφαρμόζεται η παράγραφος 2 μπορεί να διαθέτει μέχρι δύο επιπλέον έτη πριν υπαχθεί στην υποχρέωση να εφαρμόζει το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ των δικαιοδόχων του δημιουργού μετά το θάνατό του, εάν αυτό είναι απαραίτητο προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στους οικονομικούς παράγοντες σε αυτό το κράτος μέλος να προσαρμοσθούν βαθμιαία στο σύστημα του δικαιώματος παρακολούθησης διατηρώντας παράλληλα και την οικονομική τους βιωσιμότητα. […]»

10 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2001/84, το οποίο τιτλοφορείται «Εφαρμογή», ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις, για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία πριν από την 1η Ιανουαρίου 2006 και ενημερώνουν αμέσως σχετικά την Επιτροπή.»

Το εθνικό δίκαιο

11 Ο νόμος 2006-961, της 1ης Αυγούστου 2006, σχετικά με το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας (*JORF* της 3ης Αυγούστου 2006, σ. 11529), ο οποίος μετέφερε στη γαλλική έννομη τάξη την οδηγία

2001/84, τροποποίησε το άρθρο L. 122-8 του κώδικα πνευματικής ιδιοκτησίας (στο εξής: CPI), διάταξη της οποίας το πρώτο εδάφιο έχει πλέον ως εξής:

«Οι δημιουργοί πρωτοτύπων έργων ζωγραφικής ή γλυπτικής τέχνης που έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους είτε της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είτε του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου απολαύουν δικαιώματος παρακολουθήσεως, ήτοι αναπαλλοτρίωτου δικαιώματος συμμετοχής στα κέρδη από οποιαδήποτε πώληση έργου, μεταγενέστερη της πρώτης μεταβιβάσεώς του από τον δημιουργό ή τους δικαιοδόχους του, οσάκις παρεμβαίνει επαγγελματίας της αγοράς έργων τέχνης ως πωλητής, αγοραστής ή μεσάζων. […]»

12 Κατά το άρθρο L. 123-7 του CPI, το οποίο παρέμεινε ως είχε και κατόπιν της μεταφοράς της οδηγίας 2001/84 στο γαλλικό δίκαιο:

«Μετά τον θάνατο του δημιουργού, το δικαίωμα παρακολουθήσεως κατά την έννοια του άρθρου L.122-8 περιέρχεται στους κληρονόμους του και, όσον αφορά την επικαρπία κατά την έννοια του άρθρου L.123-6, στον σύζυγο, αποκλειομένων όλων των κληροδόχων και των ειδικών διαδόχων, για το τρέχον ημερολογιακό έτος και για τα επόμενα εβδομήντα έτη.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13 Ο ζωγράφος Salvador Dalí απεβίωσε στις 23 Ιανουαρίου 1989 στο Figueras (Ισπανία), αφήνοντας πέντε κληρονόμους εκ του νόμου. Με την από 20 Σεπτεμβρίου 1982 διαθήκη του, είχε καταστήσει το Ισπανικό Δημόσιο κληροδόχο, κατά την έννοια του γαλλικού κληρονομικού δικαίου, όλων των δικαιωμάτων του πνευματικής

ιδιοκτησίας. Αρμόδιο για τη διαχείριση των δικαιωμάτων αυτών είναι το Fundación Gala-Salvador Dalí, ίδρυμα που διέπεται από το ισπανικό δίκαιο και συστάθηκε το 1983 με πρωτοβουλία και υπό τον έλεγχο του ζωγράφου.

14 Το 1997, το Fundación Gala-Salvador Dalí ανέθεσε με αποκλειστική εντολή στη VEGAP, εταιρία ισπανικού δικαίου, τη συλλογική διαχείριση και άσκηση των δικαιωμάτων δημιουργού επί του έργου του Salvador Dalí σε ολόκληρη την υφήλιο.

15 Η VEGAP, εξάλλου, συνδέεται συμβατικώς με την αδελφή της γαλλική εταιρία ADAGP, η οποία είναι επιφορτισμένη με τη διαχείριση των δικαιωμάτων δημιουργού του Salvador Dalí στο γαλλικό έδαφος.

16 Από το 1997 και εντεύθεν, η ADAGP εισπράττει τα ποσά από την εκμετάλλευση του έργου του Salvador Dalí, τα οποία αποδίδονται, μέσω της VEGAP, στο Fundación Gala-Salvador Dalí, εξαιρουμένων των σχετικών με το δικαίωμα παρακολουθήσεως. Συγκεκριμένα, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του άρθρου L. 123-7 του CPI, οι οποίες προβλέπουν ότι το δικαίωμα παρακολουθήσεως μπορεί να περιέλθει μόνο στους εκ του νόμου κληρονόμους, και όχι στους κληροδόχους και τους ειδικούς διαδόχους, η ADAGP καταβάλλει τα σχετικά με το εν λόγω δικαίωμα ποσά απευθείας στους κληρονόμους του Salvador Dalí.

17 Θεωρώντας ότι, βάσει τόσο της διαθήκης του Salvador Dalí όσο και του ισπανικού δικαίου, τα ποσά που εισπράττονται δυνάμει του δικαιώματος παρακολουθήσεως από την πώληση των έργων του καλλιτέχνη σε δημοπρασίες επί του γαλλικού εδάφους πρέπει να αποδίδονται σε αυτό, το Fundación Gala-Salvador Dalí, από κοινού με τη VEGAP, άσκησαν ενώπιον του tribunal de grande instance de Paris, στις 28 Δεκεμβρίου 2005, αγωγή με αίτημα να του καταβάλει τα σχετικά ποσά η ADAGP η οποία προσεπικάλεσε τους κληρονόμους ως αναγκαίους ομοδίκους.

18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το tribunal de grande instance de Paris αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Μπορεί η Γαλλία, μετά την έκδοση της οδηγίας της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, να διατηρεί σε ισχύ δικαίωμα παρακολούθησης μόνον υπέρ των κληρονόμων, αποκλείοντας τους κληροδόχους και τους άλλους ειδικούς διαδόχους;

2) Επιτρέπουν οι μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 8, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας της 27ης Σεπτεμβρίου 2001 στη Γαλλία να εφαρμόζει σύστημα παρεκκλίνον της οδηγίας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως

19 Τόσο η Ισπανική Κυβέρνηση όσο και οι ενάγοντες της κύριας δίκης αμφισβητούν, με τις γραπτές τους παρατηρήσεις, το παραδεκτό της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

20 Συναφώς, υποστηρίζουν ότι, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, ο προσδιορισμός των προσώπων που είναι δικαιοδόχοι του δημιουργού, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας

2001/84, αποτελεί ζήτημα που άπτεται αποκλειστικώς και μόνον του ισπανικού, και όχι του γαλλικού, δικαίου, στο μέτρο που ο ζωγράφος Salvador Dalí, Ισπανός υπήκοος, απεβίωσε στην κατοικία του στο Figueras, το οποίο βρίσκεται στην Ισπανία. Φρονούν, κατά συνέπεια, ότι το ζήτημα της συμβατότητας του άρθρου L. 123-7 του CPI με την οδηγία 2001/84 δεν ασκεί επιρροή στην υπόθεση της κύριας δίκης, καθόσον η σχετική διαφορά θα έπρεπε να επιλυθεί βάσει του ισπανικού δικαίου και μόνον.

21 Εντούτοις, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να αποφαίνεται, στο πλαίσιο διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, επί της ερμηνείας εθνικών διατάξεων, όπως του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, ούτε να κρίνει αν η ερμηνεία τους από το αιτούν δικαστήριο είναι ορθή. Πράγματι, έργο του Δικαστηρίου είναι να συνεκτιμά, ενόψει της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ του ιδίου και των εθνικών δικαστηρίων, το πραγματικό και ρυθμιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα προδικαστικά ερωτήματα, όπως το εξειδικεύει η απόφαση περί παραπομπής (βλ., σχετικώς, απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008, C-244/06, Dynamic Medien, Συλλογή 2008, σ. I-505, σκέψη 19 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

22 Πάντως, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, για την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, λαμβάνεται ως δεδομένο ότι το γαλλικό δίκαιο, και δη το άρθρο L.123-7 του CPI, έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης. Εφόσον το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία των άρθρων 6, παράγραφος 1, και 8, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2001/84, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του ζητήματος αν το άρθρο L.123-7 του CPI είναι συμβατό με τις ως άνω διατάξεις της εν λόγω οδηγίας, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δεν στερείται προδήλως σημασίας για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

23 Ως εκ τούτου, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως κρίνεται παραδεκτή.

Επί της ουσίας

Επί του πρώτου ερωτήματος

24 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/84 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει εθνική διάταξη, όπως το άρθρο L. 123-7 του CPI, η οποία προβλέπει ότι το δικαίωμα παρακολουθήσεως μπορεί να περιέλθει μόνον στους εκ του νόμου κληρονόμους του καλλιτέχνη, και όχι στους εκ διαθήκης κληροδόχους.

25 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για την ερμηνεία διατάξεως του κοινοτικού δικαίου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (βλ., αποφάσεις της 17ης Νοεμβρίου 1983, 292/82, Merck, Συλλογή 1983, σ. 3781, σκέψη 12· της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-223/98, Adidas, Συλλογή 1999, σ. I-7081, σκέψη 23· της 7ης Ιουνίου 2005, C-17/03, VEMW κ.λπ., Συλλογή 2005, σ. I-4983, σκέψη 41, καθώς και της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, C-199/08, Eschig, Συλλογή 2009, σ. I-8295, σκέψη 38).

26 Συναφώς, επισημαίνεται κατ' αρχάς ότι το γράμμα της οδηγίας 2001/84 δεν παρέχει καμία ένδειξη ως προς το περιεχόμενο του όρου «δικαιοδόχοι» του δημιουργού του έργου, όπως χρησιμοποιείται στο άρθρο της 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής. Ελλείψει οποιουδήποτε ορισμού της έννοιας αυτής, πρέπει να εξεταστούν οι σκοποί που υπαγόρευσαν την έκδοση της οδηγίας 2001/84.

27 Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να υπομνηστεί ότι με την έκδοση της οδηγίας 2001/84 επιδιώχθηκε διπλός σκοπός, ήτοι, πρώτον, όπως προκύπτει από την τρίτη και την τέταρτη

αιτιολογική της σκέψη, να εξασφαλιστεί στους δημιουργούς έργων ζωγραφικής και γλυπτικής τέχνης μερίδιο συμμετοχής στην οικονομική επιτυχία των πρωτοτύπων των έργων τους και, δεύτερον, όπως διευκρινίζεται με την ένατη και τη δέκατη αιτιολογική της σκέψη, να τερματιστούν οι στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στην αγορά των έργων τέχνης, δεδομένου ότι η καταβολή ποσοστών, δυνάμει του δικαιώματος παρακολουθήσεως, σε ορισμένα μόνον κράτη μέλη μπορεί να έχει ως συνέπεια τη μετατόπιση των πωλήσεων των έργων τέχνης στα κράτη μέλη όπου δεν επιβάλλεται αντίστοιχη υποχρέωση.

28 Ο πρώτος σκοπός συνδέεται με τη διασφάλιση ελάχιστης αμοιβής για τους καλλιτέχνες. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, το δικαίωμα παρακολουθήσεως ορίζεται ως αναπαλλοτρίωτο και, όπως προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/84, δεν χωρεί εκ των προτέρων παραίτηση από αυτό.

29 Πάντως, η επίτευξη του πρώτου αυτού σκοπού ουδαμώς διακυβεύεται με την αναγνώριση στον καλλιτέχνη της δυνατότητας να μεταβιβάσει αιτία θανάτου το δικαίωμά του παρακολουθήσεως μόνο σε ορισμένες κατηγορίες υποκειμένων δικαίου, και όχι σε άλλες, εφόσον η δυνατότητα αυτή έχει παρακολουθηματικό χαρακτήρα προς τον ως άνω επιδιωκόμενο σκοπό.

30 Όσον αφορά τον δεύτερο σκοπό, κρίθηκε απολύτως αναγκαία η εναρμόνιση όσον αφορά τόσο τα έργα τέχνης και τα είδη των πωλήσεων στα οποία έχει εφαρμογή το δικαίωμα παρακολουθήσεως όσο και τη βάση υπολογισμού και τον συντελεστή του. Πράγματι, όπως προκύπτει σαφώς από την ένατη αιτιολογική σκέψη του προοιμίου της οδηγίας, ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να προλάβει μια κατάσταση κατά την οποία οι πωλήσεις των έργων τέχνης θα συγκεντρώνονταν σε κράτη μέλη όπου είτε δεν θα προβλεπόταν δικαίωμα παρακολουθήσεως είτε ο σχετικός συντελεστής θα ήταν χαμηλότερος σε σχέση με τον εφαρμοζόμενο σε άλλα κράτη μέλη, κατάσταση που θα απέβαινε εις βάρος των οίκων δημοπρασιών ή των μεσιτών έργων τέχνης στα τελευταία αυτά κράτη μέλη.

31 Ο δεύτερος από τους επιδιωκόμενους σκοπούς εξηγεί την επιλογή της νομικής βάσεως επί της οποίας στηρίχθηκε η έκδοση της οδηγίας 2001/84, ήτοι του άρθρου 95 ΕΚ. Η επιλογή αυτή επιβεβαιώνει ότι η έκδοση της εν λόγω οδηγίας εντάσσεται στο πλαίσιο της προσεγγίσεως των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που έχουν ως αντικείμενο την εγκαθίδρυση και τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Συνεπώς, όπως προκύπτει από τη δέκατη τρίτη και τη δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, δεν συντρέχει λόγος να εξαλειφθούν οι διαφορές των εθνικών νομοθεσιών οι οποίες δεν μπορούν να θίξουν τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και, προκειμένου να αφεθεί στα κράτη μέλη όσο το δυνατόν ευρύτερο περιθώριο ευελιξίας κατά τη λήψη εθνικών μέτρων, η εναρμόνιση αρκεί να περιορισθεί σε εκείνες τις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου που έχουν τον αμεσότερο αντίκτυπο στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

32 Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από την εικοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2001/84, από την οποία προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης ναι μεν θέλησε να παράσχει στους δικαιοδόχους του δημιουργού τη δυνατότητα να απολαύουν πλήρως του δικαιώματος παρακολουθήσεως μετά τον θάνατό του, πλην όμως, εμπνεόμενος από την αρχή της επικουρικότητας, δεν έκρινε σκόπιμο να επέμβει με την οδηγία αυτή στο κληρονομικό δίκαιο των κρατών μελών, αφήνοντας έτσι το κάθε κράτος μέλος να μεριμνήσει για τον καθορισμό των κατηγοριών των προσώπων που μπορούν να χαρακτηριστούν, κατά το εθνικό του δίκαιο, ως δικαιοδόχοι.

33 Εξ αυτών έπεται ότι, υπό το πρίσμα των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία 2001/84, τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να προβαίνει το καθένα στη δική του νομοθετική επιλογή όσον αφορά τον καθορισμό των κατηγοριών των προσώπων στα οποία είναι δυνατό να μεταβιβαστεί αιτία θανάτου το δικαίωμα παρακολουθήσεως που είχε ο δημιουργός έργου τέχνης.

34 Κατόπιν τούτου, από κανένα στοιχείο της οδηγίας 2001/84 δεν συνάγεται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να αποκλείσει την εφαρμογή των κανόνων που διέπουν τον συντονισμό των διαφόρων εθνικών ρυθμίσεων σε θέματα κληρονομικού δικαίου και, ειδικότερα, των διατάξεων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου που μπορούν να ρυθμίσουν τυχόν συγκρούσεις ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο, όπως αυτή που ανέκυψε εν προκειμένω.

35 Επομένως, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, στο πλαίσιο της εφαρμογής της εθνικής διατάξεως που μετέφερε στην εσωτερική έννομη τάξη το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/84, να λάβει δεόντως υπόψη όλους τους σχετικούς κανόνες που έχουν ως αντικείμενο την επίλυση των συγκρούσεων ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο, όσον αφορά την αιτία θανάτου μεταβίβαση του δικαιώματος παρακολουθήσεως.

36 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/84 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνική διάταξη, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει ότι το δικαίωμα παρακολουθήσεως μπορεί να περιέλθει μόνο στους εκ του νόμου κληρονόμους του καλλιτέχνη, και όχι σε κληροδόχους εκ διαθήκης. Τούτου δοθέντος, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, στο πλαίσιο της εφαρμογής της εθνικής διατάξεως που μετέφερε το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, στην εσωτερική έννομη τάξη, να λάβει δεόντως υπόψη όλους τους σχετικούς κανόνες που έχουν ως αντικείμενο την επίλυση των συγκρούσεων ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο, όσον αφορά την αιτία θανάτου μεταβίβαση του δικαιώματος παρακολουθήσεως.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

37 Το δεύτερο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου αφορά το ζήτημα αν οι εισάγουσες εξαίρεση διατάξεις του άρθρου 8, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2001/84 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι επιτρέπουν, για μια μεταβατική περίοδο, τη διατήρηση σε ισχύ της επίμαχης διατάξεως του CPI.

38 Εντούτοις, δεδομένης της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

39 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/84/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτότυπου έργου τέχνης, έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνική διάταξη, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει ότι το δικαίωμα παρακολουθήσεως μπορεί να περιέλθει μόνο στους εκ του νόμου κληρονόμους του καλλιτέχνη, και όχι σε κληροδόχους εκ διαθήκης. Τούτου δοθέντος, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, στο πλαίσιο της εφαρμογής της εθνικής διατάξεως που μετέφερε το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, στην εσωτερική έννομη τάξη, να λάβει δεόντως υπόψη όλους τους σχετικούς κανόνες που έχουν ως αντικείμενο την επίλυση των συγκρούσεων ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο, όσον αφορά την αιτία θανάτου μεταβίβαση του δικαιώματος παρακολουθήσεως.

(υπογραφές)